

कामेश्वरसिंहदरभङ्गासंस्कृतविश्वविद्यालयः,
कामेश्वरनगरम्, दरभङ्गा

शास्त्रिप्रथमवर्षीयः प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

First Semester

Choice Based Credit System (CBCS) विकल्पाधारित-क्रेडिटप्रणाल्यन्तर्गतः

2020 - राष्ट्रिय-शिक्षा-नीति-सन्दर्भे निर्मितः

02.07.2023

विषयानुक्रमणिका

पत्राणि	पत्रनामानि	पृष्ठसंख्या
प्रथमं पत्रम्	Major Course -1 (MJC-1) बृहत्पाठ्यक्रमः। (प्रथम-शास्त्रीयविषयः)	4-11
द्वितीयं पत्रम्	Minor Course -1 (MIC-1) लघुपाठ्यक्रमः। (द्वितीय-शास्त्रीयविषयः)	12-18
तृतीयं पत्रम्	Multidisciplinary Course -1 (MDC-1) बहु-विषयक-पाठ्यक्रमः। (आधुनिक- विषयः)	19-25
चतुर्थं पत्रम्	Ability Enhancement Course -1 (AEC-1) योग्यता-संवर्धन- पाठ्यक्रमः।	26
पञ्चमं पत्रम्	Skill Enhancement Course -1 (SEC-1) कौशल- विकास-पाठ्यक्रमः।	27
षष्ठं पत्रम्	Value Added Course -1 (VAC-1) नैतिकमूल्यपरक- पाठ्यक्रमः।	27

Designed & Prepared by
Dr. Y. S. Shastri
Dr. R. S. Jha

शास्त्रिप्रथमवर्षीयः प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

प्रथमं पत्रम् - Major Course-1 (MJC-1) बृहत्पाठ्यक्रमः (प्रथम-शास्त्रीयविषयः)

पत्रम्	पाठ्यक्रम-नाम/पाठ्यक्रम-प्रकारः	L-T-P व्याख्यानम्- अनुशिक्षणम् - प्रायोगिकम्	क्रेडिट्स 6	पूर्णाङ्कः 100
प्रथमं पत्रम्	Major Course-1 (MJC-1) बृहत्-पाठ्यक्रमः (प्रथमशास्त्रीयविषयः)	व्याख्यानम् (6) अनुशिक्षणम्(1) प्रायोगिकम्(0)	6*10 = 60 घण्टाः	70 (External Exam) 30 (Internal Exam)

अधोलिखितविषयेषु कमप्येकं Major Course- (MJC-1) प्रथम-शास्त्रीय-विषयं चेतुं शक्नुवन्ति।

1. नव्य-व्याकरणम्	2. प्राचीन-व्याकरणम्	3. गणित-ज्योतिषम्	4. फलित-ज्योतिषम्	5. साहित्यम्	6. नव्य-न्यायः	7. प्राचीन-न्यायः	8. धर्मशास्त्रम्	9. पुराणे-तिहासः
10. आगमः	11. ऋग्वेदः	12. शुक्ल-यजुर्वेदः	13. कृष्ण-यजुर्वेदः	14. सामवेदः	15. अथर्ववेदः	16. बौद्ध-दर्शनम्	17. जैनदर्शनम्	18. मीमांसा
19. शाङ्कर-वेदान्तः	20. रामानुज वेदान्तः	21. माध्व-वेदान्तः	22- वल्लभ वेदान्तः	23. शैवागमः	24. सर्वदर्शनम्	25. सांख्ययोगौ	26. पौरोहित्य-कर्मकाण्डम्	

1-नव्यव्याकरणम् (वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, न्यायबोधिनीसहितः तर्कसंग्रहश्च)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	संज्ञाप्रकरणम्, परिभाषाप्रकरणम्, अक्सन्धिप्रकरणम्, प्रकृतिभावसन्धिप्रकरणं च	2	20	25
	हल्-विसर्ग-स्वादिसन्धिप्रकरणानि	2	20	25
	न्यायबोधिनीसहिते तर्कसंग्रहे (आरम्भतः प्रत्यक्षपरिच्छेदान्तो भागः)	2	20	20
पाठ्यग्रन्थौ 1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितविरचिता) 2. तर्कसंग्रहः न्यायबोधिनीसहितः।				

2- प्राचीनव्याकरणम् (व्याकरणमहाभाष्यम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	व्याकरणमहाभाष्ये प्रथमाह्निकम्।	2	20	25
	व्याकरणमहाभाष्ये द्वितीयाह्निकम्।	2	20	25
	व्याकरणमहाभाष्ये तृतीयाह्निकम्।	2	20	20
पाठ्यग्रन्थः- 1. व्याकरणमहाभाष्यम् (पतञ्जलिविरचितम्)				

3- गणितज्योतिषम् (भारतीयकुण्डलीविज्ञानम्, ग्रहलाघवं च)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	भारतीयकुण्डलीविज्ञाने - आरम्भतः षड्वर्गकोष्ठकान्तभागः।	1.5	15	15
	नैसर्गिकमित्रामित्रादितः दशासाधनप्रकरणं यावत्।	1.5	15	15
	ग्रहलाघवम् (सम्पूर्णम्)	3	30	40
पाठ्यग्रन्थौ 1. भारतीयकुण्डलीविज्ञानम् (मीठालाल-हिम्मतराम ओझाविरचितम्) 2. ग्रहलाघवम् (गणेशदैवज्ञविरचितम्)				

4- फलितज्योतिषम् (लघुजातकम्, जन्मपत्रदीपकश्च)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	लघुजातके - राशिवलाध्यायतः अरिष्टभङ्गाध्यायं यावत्।	4	40	40
	जन्मपत्रदीपके - आरम्भतः भावसाधनं यावत्।	2	20	30
पाठ्यग्रन्थौ 1. लघुजातकम् (वराहमिहिरविरचितम्) 2. जन्मपत्रदीपकः (विन्ध्येश्वरीप्रसादद्विवेदिविरचितः)				

5- साहित्यम् (साहित्यदर्पणः, शिशुपालवधम्, छन्दोमञ्जरी)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	साहित्यदर्पणे - प्रथमपरिच्छेदः	3	30	30
	शिशुपालवधे - प्रथमसर्गः	2	20	25
	छन्दोमञ्जर्याम् - चित्रसंज्ञछन्दपर्यन्तम्	1	10	15
पाठ्यग्रन्थाः - 1. साहित्यदर्पणः (विश्वनाथविरचितः) 2. शिशुपालवधम् (माघविरचितम्) 3. छन्दोमञ्जरी (गङ्गादासकृता)				

6- नव्यन्यायः (सिद्धान्तलक्षणम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	सिद्धान्तलक्षणे- अत्रोच्यते... इति पङ्क्तिम् आरभ्य हेतुमतस्तदनवच्छेदकत्वस्योक्तत्वाद् इति यावत्।	6	60	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. सिद्धान्तलक्षणम् (जगदीशतर्कालङ्कारविरचितम्)				

7- प्राचीनन्यायः (किरणावली)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	किरणावल्याम् - आरम्भतः साधर्म्यवैधर्म्यप्रकरणान्तो भागः।	6	60	70
आधारग्रन्थः 1 किरणावली (उदयनाचार्यप्रणीता)				

8-धर्मशास्त्रम् (मनुस्मृतिः मन्वर्थमुक्तावलीसहिता)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	मन्वर्थमुक्तावलीसहितमनुस्मृतौ - चतुर्थाध्यायः	3	30	35
	मन्वर्थमुक्तावलीसहितमनुस्मृतौ - पञ्चमाध्यायः	3	30	35
पाठ्यग्रन्थः - 1. मनुस्मृतिः मन्वर्थमुक्तावलीसहिता				

9- पुराणेतिहासः - वाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डः (प्रथमतश्च सर्गं यावत्)

पत्र संकेतः	पाठ्यक्रम विवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	1.हनुमतः समुद्रोल्लङ्घनम् 2.समुद्रमैनाकयोः संवादः 3.सुरसाद्वारा हनुमात्परीक्षा 4.सिंहिकावधः 5.लङ्कापुर्याः सौन्दर्यम् 6.लङ्कापुर्याः अवस्थितिः।	2	20	25
	1.चंद्रोदयस्य सौन्दर्यम् 2.लङ्कायाः प्राकृतिसौन्दर्यम् 3.लङ्कानगर्यां हनुमत्प्रवेशः 4.रावणस्य अंतापुर्याः वैशिष्ट्यम् 5.रावणस्य अंतापुर्याः द्वारसौन्दर्यम् 6. लङ्कायां भवनविन्यासः।	2	20	25
	1.पुष्पकविमानस्य वैभवम्।2.हनुमतः सीतान्वेषणम् 3.रावणगृहे सीतान्वेषणम् 4.रावणस्य स्त्रीषु सीतान्वेषणम् 5.रावणगृहे हनुमत्प्रसन्नताप्राप्तिप्रसंगः।	2	20	20
पाठ्यग्रन्थः - 1. वाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डः प्रथमतः दश सर्गं यावत्।				

10- आगमः (मन्त्रमहोदधिः, त्रिपुरोपनिषद् च)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	मन्त्रमहोदधौ - प्रथमद्वितीयतरङ्गौ	2	20	20
	मन्त्रमहोदधौ - तृतीयचतुर्थतरङ्गौ	2	20	20
	त्रिपुरोपनिषदि - आरम्भतः नवममन्त्रान्तो भागः।	2	20	30
पाठ्यग्रन्थौ - 1- मन्त्रमहोदधिः (महीधरविरचित) 2. त्रिपुरोपनिषद् (भास्कररायकृतटीकासहिता)				

11- ऋग्वेदः - ऋग्वेदसंहिता, आश्वलायनगृह्यसूत्रं च

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	ऋग्वेदसंहिता (सायणभाष्यसहिता) - प्रथमं मण्डलम् प्रथमद्वितीयाध्ययौ ।	3	30	35
	आश्वलायनगृह्यसूत्रम् (नारायणवृत्तिसहितम्) प्रथमद्वितीयाध्ययौ	3	30	35
पाठ्याग्रन्थौ - 1. ऋग्वेदसंहिता (सायणभाष्यसहिता) । आश्वलायनगृह्यसूत्रम् (नारायणवृत्तिसहितम्) ।				

12. शुक्लयजुर्वेदः - शुक्लयजुर्वेदसंहिता (महीधरभाष्यसहिता), पारस्करगृह्यसूत्रम् (हरिहरभाष्यसहितम्) च

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	शुक्लयजुर्वेदसंहिता (महीधरभाष्यसहिता) प्रथमद्वितीय- तृतीयाध्ययः ।	3	30	35
	पारस्करगृह्यसूत्रम् (हरिहरभाष्यसहितम्) (प्रथमं काण्डम्) ।	3	30	35
पाठ्यग्रन्थौ - 1. शुक्लयजुर्वेदसंहिता (महीधरभाष्यसहिता) 2. पारस्करगृह्यसूत्रम् (हरिहरभाष्यसहितम्)।				

13- कृष्णयजुर्वेदः - तैत्तिरीयसंहिता, आपस्तम्बीयगृह्यसूत्रं च ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	तैत्तिरीयसंहिता (सप्तमकाण्डम्)	3	30	35
	आपस्तम्बीयगृह्यसूत्रम् (पूर्वार्द्धम्)	3	30	35
पाठ्याग्रन्थौ - 1. तैत्तिरीयसंहिता 2. आपस्तम्बीयगृह्यसूत्रम्				

14- सामवेदः – सामसंहिता (सायणभाष्यसंहिता), गोभिलगृह्यसूत्रं च ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	सामसंहिता (सायणभाष्यसंहिता) पूर्वार्चिकप्रथमद्वितीयाध्यायौ	3	30	35
	गोभिलगृह्यसूत्रम् (आरम्भतः चतुर्थी कर्मप्रयोगान्तभागः)	3	30	35
पाठ्यग्रन्थौ - 1. सामसंहिता 2. गोभिलगृह्यसूत्रम् ।				

15- अथर्ववेदः - अथर्ववेदसंहिता (सायणभाष्यसंहिता), कौशिकसूत्रं च ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	अथर्ववेदसंहिता (सायणभाष्यसंहिता) प्रथमद्वितीयाध्यायौ	3	30	35
	कौशिकसूत्रम् (प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थाध्यायौ)	3	30	35
पाठ्यग्रन्थौ - 1. अथर्ववेदसंहिता (सायणभाष्यसंहिता) 2. कौशिकसूत्रम् ।				

16 - बौद्धदर्शनम् - अर्थविनिश्चयसूत्रम्, धर्मसंग्रहः च

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	1. पञ्च स्कन्धाः 2. पञ्चोपादानस्कन्धाः 3. अष्टादश धातवः 4. द्वादशायतनानि	1.5	15	20
	1. द्वादशाङ्गप्रतीत्यसमुत्पादः 2. चत्वारि आर्यसत्यानि 3. आर्याष्टाङ्गो मार्गः 4. पञ्चेन्द्रियाणि	1.5	15	20
	1. द्वाविंशतिरिन्द्रियाणि 2. चत्वारि स्मृत्युरस्थानानि 3. चत्वारि सम्यक् प्रहाणानि 4. चत्वारः ऋद्धिपादाः	1.5	15	15
	1. पञ्च बलानि 2. चत्वारो ब्रह्मविहाराः 3. सप्त बोध्यङ्गानि, चत्वारि वैशारद्यानि 4. दश तथागतबलानि	1.5	15	15
पाठ्यग्रन्थौ - 1. अर्थविनिश्चयसूत्रम्, 2. धर्मसंग्रहः (नागार्जुनविरचितः)				

17. जैनदर्शनम् – भारतीयदर्शन, जैनधर्मः ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
	1. जैनधर्मदर्शनसंस्कृतिमुलकप्रमुखत्वानि 2. जैनधर्मप्रवर्तकाः चतुर्विंशतिः तीर्थंकराः 3. प्रथमतीर्थंकरवृषभनाथस्य अन्तिमतीर्थंकरमहावीरस्य च परिचयः 4. जैनधर्मस्य एतिहासिकप्रागैतिहासिकपृष्ठभूमिः 5. त्रिषष्टिशलाकापुरुषाख्यानम्	3	30	35
	1. इन्द्रभूमिगौतमभद्रबाहुधरसेन-पुष्पदन्त-भूतबलि-गुणधर- कुन्दकुन्द-उमास्वामि-समन्तभद्र-सिद्धसेनदेव-नन्दि-पात्रकेशरी अकलंक-विद्यानन्दि-माणिक्यनन्दि-अनन्तवीर्य-वीरसेन-जिनसेन- प्रभाचन्द्र-वादिराज-निर्युक्तिकार-भद्रबाहु-मल्लवादि-जिनभद्रगणि- हरिभद्र-अभयदेव-हेमचन्द्र-यशोविजया इति प्रमुखजैनाचार्याणां परिचयः।	3	30	35
आधारग्रन्थाः - 1. भारतीयदर्शन (डॉ. बलदेव उपाध्याय रचित) 2. जैनधर्म (पं. कैलाशचन्द्रशास्त्री रचित)				

18- मीमांसा (मीमांसान्यायप्रकाशः)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	आरम्भतः प्रतिपदाधिकरणं यावत्।	2	20	25
	भावाधिकरणतः विश्वजिदधिकरणं यावत्।	2	20	25
	रात्रिसत्राधिकरणतः समाख्यानिरूपणान्तो भागः	2	20	20
पाठ्यग्रन्थः - 1. मीमांसान्यायप्रकाशः (आपदेवविरचितः)				

19- शाङ्करवेदान्तः – विवेकचूणामणिः, लघुवासुदेवमननम्, पञ्चदशी ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	1. वेदान्तपरिचयः 2. वेदान्तशब्दनिर्वचनम् 3. दर्शनेषु वेदान्तस्य वैशिष्ट्यम् 4. वेदान्ताचार्याणां परिचयः 5. प्रस्थानत्रयपरिचयः।	1	10	20
	1. मोक्षस्य परमपुरुषार्थत्वम् 2. अनुबन्धचतुष्टयम् 3. साधनचतुष्टयम् 4. माया/अविद्या 5. सत्तात्रैविध्यम् 6. अवस्थात्रयम् 7. शरीरत्रयम् 8. ब्रह्म 9. ईश्वरः।	2.5	25	25
	1. जीवः 2. अन्तःकरणस्वरूपविचारः 3. ब्रह्मजगत्कारणम् 4. एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानम् 5. अध्यारोपावादप्रक्रिया 6. सूक्ष्मप्रपञ्चसृष्टिः 7. ब्रह्मात्मैक्यज्ञानम् 8. 9. श्रवणमनननिदिध्यासनविचारः।	2.5	25	25
आधारग्रन्थाः - 1. विवेकचूणामणिः (श्रीशङ्कराचार्यविरचितः) 1 तः 32 श्लोकाः। 2. लघुवासुदेवमननम् (श्रीवासुदेवयतीश्वरविरचितम्)। 3. पञ्चदशी (श्रीविद्यारण्यमुनिप्रणीता)।				

20- रामानुजवेदान्तः – श्रीभाष्यम् ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	श्रीभाष्यम् (1-2 अध्याय)	6	60	70
पाठ्यग्रन्थः – 1. श्रीभाष्यम् ।				

21- माध्ववेदान्तः – मध्वमुखालंकारः ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	मध्वमुखालंकारः (श्रीवनमालिप्रणीतः) सम्पूर्णः।	6	60	70
पाठ्यग्रन्थः – 1. मध्वमुखालंकारः (श्रीवनमालिप्रणीतः) ।				

22- वल्लभवेदान्तः - ईश-केन-कठोपनिषदः ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	ईश-केन-कठोपनिषदः ।	6	60	70
आधारग्रन्थाः – 1. ईश-केन-कठोपनिषदः ।				

23- शैवागमः - शैवपरिभाषा ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	शैवपरिभाषा	6	60	70
पाठ्यग्रन्थः – 1. शैवपरिभाषा ।				

24- सर्वदर्शनम् (तर्कभाषा)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	आदितः उपमाननिरूपणं यावत्।	3	30	40
	शब्दनिरूपणम् अर्थापत्तिनिरूपणम्।	1.5	15	15
	अभावनिरूपणं प्रामाण्यनिरूपणम्।	1.5	15	15
पाठ्यग्रन्थः - 1. तर्कभाषा (केशवमिश्रप्रणीता)				

25- सांख्ययोगौ (सांख्यकारिका गौडपादभाष्यसहिता) पातञ्जलयोगसूत्रं च

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	1. सांख्यसिद्धान्तपरिचयः (त्रिविधदुःखं,सांख्यतत्त्वानां विभागः, विवेकज्ञानम्, प्रकृतिकरणवादः, प्रमाणप्रयोजनम्, त्रिविधप्रमाणं च)	2	20	25
	1. सत्कार्यवादः, 2. अष्टधा अनुपलब्धिः, 3. व्यक्ताव्यक्तयोः साधर्म्यं वैधर्म्यम्, 4. प्रकृतिसिद्धिः, 5. पुरुषसिद्धिः, 6. पुरुषबहुत्वसिद्धिः।	3	30	25
	पातञ्जलयोगसूत्रे विभूतिपादः	1	10	20
आधारग्रन्थौ - 1. गौडपादभाष्यसहिता सांख्यकारिका (ईश्वरकृष्णविरचिता) 2. पातञ्जलयोगसूत्रम्				

26- पौरोहित्यकर्मकाण्डम् (रुद्राष्टाध्यायी)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (6)	घण्टाः (60)	अङ्काः (70)
MJC-1	भाष्यसहितायाः शुक्लयजुर्वेदीयरुद्राष्टाध्याय्याः प्रथमोऽध्यायः द्वितीयोऽध्यायश्च।	3	30	35
	भाष्यसहितायाः शुक्लयजुर्वेदीयरुद्राष्टाध्याय्याः तृतीयोऽध्यायः चतुर्थोऽध्यायश्च।	3	30	35
आधारग्रन्थः - 1. श्रीमहीधरभाष्ययुता शुक्लयजुर्वेदमाध्यन्दिनसंहिता रुद्राष्टाध्यायी।				

शास्त्रिप्रथमवर्षीयः प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

द्वितीयं पत्रम्- Minor Course-1 (MIC-1) लघुपाठ्यक्रमः (द्वितीयशास्त्रीयविषयः)

पत्रम्	पाठ्यक्रम नाम/पाठ्यक्रम-प्रकारः	L-T-P व्याख्यानम्- अनुशिक्षणम् - प्रायोगिकम्	क्रेडिट्स 3	पूर्णाङ्कः 100
द्वितीयं पत्रम्	Minor Course-1 (MIC-1) लघुपाठ्यक्रमः (द्वितीयशास्त्रीयविषयः)	व्याख्यानम्(4)- अनुशिक्षणम्(1)- प्रायोगिकम्(0)	3*10 = 30 घण्टाः	70 (External Exam) 30 (Internal Exam)

अधोलिखितविषयेषु कमप्येकं Minor Course-1 (MIC-1) द्वितीयशास्त्रीयविषयं चेतुं शक्नुवन्ति, यश्च (Major Core-1) प्रथमशास्त्रीयविषयत्वेन न गृहीतः स्यात्।

1. नव्य- व्याकरणम्	2. प्राचीन- व्याकरणम्	3. गणित- ज्योतिषम्	4. फलित- ज्योतिषम्	5. साहित्यम्	6. नव्य-न्यायः	7. प्राचीन- न्यायः	8. धर्मशास्त्रम्	9. पुराणे- तिहासः
10. आगमः	11. ऋग्वेदः	12. शुक्ल- यजुर्वेदः	13. कृष्ण- यजुर्वेदः	14. सामवेदः	15. अथर्ववेदः	16. बौद्ध- दर्शनम्	17. जैनदर्शनम्	18. मीमांसा
19. शाङ्कर- वेदान्तः	20. रामानुज वेदान्तः	21. माध्व- वेदान्तः	22. वल्लभ वेदान्तः	23. शैवागमः	24. सर्वदर्शनम्	25. सांख्ययोगौ	26. पौरोहित्य- कर्मकाण्डम्	

1-नव्यव्याकरणम् (वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	संज्ञाप्रकरणम्, परिभाषाप्रकरणम्, अच्सन्धिप्रकरणम्, प्रकृतिभावसन्धिप्रकरणं च	1.5	15	35
	हल्-विसर्ग-स्वादिसन्धिप्रकरणानि	1.5	15	35
पाठ्यग्रन्थः - 1. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भट्टोजिदीक्षितविरचिता)				

2- प्राचीनव्याकरणम् (व्याकरणमहाभाष्यम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	व्याकरणमहाभाष्ये प्रथमाह्निकम्।	2	20	40
	व्याकरणमहाभाष्ये द्वितीयाह्निकम्।	1	10	70
पाठ्यग्रन्थः- व्याकरणमहाभाष्यम् (पतञ्जलिविरचितम्)				

3- गणितज्योतिषम् (भारतीयकुण्डलीविज्ञानम्, ग्रहलाघवं च)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	भारतीयकुण्डलीविज्ञाने - आरम्भतः षड्वर्गकोष्ठकान्तभागः।	1	10	30
	ग्रहलाघवम् (सम्पूर्णम्)	2	20	40
पाठ्यग्रन्थौ 1. भारतीयकुण्डलीविज्ञानम् (मीठालाल-हिम्मतराम ओझाविरचितम्) 2. ग्रहलाघवम् (गणेशदैवज्ञविरचितम्)				

4- फलितज्योतिषम् (लघुजातकम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	लघुजातके - राशिबलाध्यायतः अरिष्टभङ्गाध्यायं यावत्।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थौ 1. लघुजातकम् (वराहमिहिरविरचितम्)				

5- साहित्यम् (साहित्यदर्पणः, शिशुपालवधम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	साहित्यदर्पणे - प्रथमपरिच्छेदः	2	20	40
	शिशुपालवधे - प्रथमसर्गः	1	10	30
पाठ्यग्रन्थाः - 1. साहित्यदर्पणः (विश्वनाथविरचितः) 2. शिशुपालवधम् (माघविरचितम्)				

6- नव्यन्यायः (सिद्धान्तलक्षणम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	सिद्धान्तलक्षणे- अत्रोच्यते... इति पङ्क्तिम् आरभ्य हेतुमतस्तदनवच्छेदकत्वस्योक्तत्वाद् इति यावत् ग्रन्थस्य पूर्वाधम्।	1.5	15	35
पाठ्यग्रन्थः - 1. सिद्धान्तलक्षणम् (जगदीशतर्कालङ्कारविरचितम्)				

7- प्राचीनन्यायः (किरणावली)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	किरणावल्याम् - आरम्भतः साधर्म्यवैधर्म्यप्रकरणान्तो भागः।	3	30	70
आधारग्रन्थः - 1 किरणावली (उदयनाचार्यप्रणीता)				

8-धर्मशास्त्रम् (मनुस्मृतिः मन्वर्थमुक्तावलीसहिता)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	मन्वर्थमुक्तावलीसहितमनुस्मृतौ - चतुर्थाध्यायः	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. मनुस्मृतिः मन्वर्थमुक्तावलीसहिता				

9- पुराणेतिहासः - वाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डः

पत्र संकेतः	पाठ्यक्रम विवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	1.हनुमतः समुद्रोल्लङ्घनम् 2.समुद्रमैनाकयोः संवादः 3.सुरसाद्वारा हनुमात्परीक्षा 4.सिंहिकावधः 5.लङ्कापुर्याः सौन्दर्यम् 6.लङ्कापुर्याः अवस्थितिः।	1.5	15	35
	1.चन्द्रोदयस्य सौन्दर्यम् 2.लङ्कायाः प्राकृतिसौन्दर्यम् 3.लङ्कानगर्यां हनुमत्प्रवेशः 4.रावणस्य अंतापुर्याः वैशिष्ट्यम् 5.रावणस्य अंतापुर्याः द्वारसौन्दर्यम् 6. लङ्कायां भवनविन्यासः।	1.5	15	35
पाठ्यग्रन्थः - 1. वाल्मीकिरामायणे सुन्दरकाण्डः				

10- आगमः (मन्त्रमहोदधिः, त्रिपुरोपनिषद् च)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	मन्त्रमहोदधौ - प्रथमद्वितीयतरङ्गौ	1.5	15	35
	त्रिपुरोपनिषदि - आरम्भतः नवममन्त्रान्तो भागः।	1.5	15	35
पाठ्यग्रन्थौ - 1- मन्त्रमहोदधिः (महीधरविरचित) 2. त्रिपुरोपनिषद् (भास्कररायकृतटीकासहिता)				

11- ऋग्वेदः - सायणभाष्यसहितर्ग्वेदसंहिता ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	सायणभाष्यसहितर्ग्वेदसंहितायाः - प्रथममण्डले प्रथमद्वितीयाध्यायौ ।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. सायणभाष्यसहितर्ग्वेदसंहिता ।				

12. शुक्लयजुर्वेदः - महीधरभाष्यसहित-शुक्लयजुर्वेदसंहिता ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	महीधरभाष्यसहित-शुक्लयजुर्वेदसंहितायाः - प्रथम-द्वितीय- तृतीयाध्यायाः ।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. महीधरभाष्यसहित-शुक्लयजुर्वेदसंहिता ।				

13- कृष्णयजुर्वेदः - तैत्तिरीयसंहिता ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	तैत्तिरीयसंहितायाः - सप्तमकाण्डम् ।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. तैत्तिरीयसंहिता ।				

14- सामवेदः - सायणभाष्यसहितसामसंहिता ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	सायणभाष्यसहितसामसंहितायाः (पूर्वार्चिकप्रथमद्वितीयाध्यायौ)	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः 1. सायणभाष्यसहितसामसंहिता ।				

15- अथर्ववेदः - सायणभाष्यसहिताथर्ववेदसंहिता ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	सायणभाष्यसहिताथर्ववेदसंहितायाः - प्रथमद्वितीयाध्यायौ	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः 1. सायणभाष्यसहिताथर्ववेदसंहिता ।				

16 - बौद्धदर्शनम् - अर्थविनिश्चयसूत्रम्, धर्मसंग्रहः ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	1. पञ्च स्कन्धाः 2. पञ्चोपादानस्कन्धाः 3. अष्टादश धातवः 4. द्वादशाङ्गप्रतीत्यसमुत्पादः 5. चत्वारि आर्यसत्यानि।	1	10	25
	1.आर्याष्टाङ्गो मार्गः 2. द्वाविंशतिरिन्द्रियाणि 3. चत्वारि स्मृत्युरस्थानानि 4. चत्वारि सम्यक् प्रहाणानि।	1	10	25
	1.पञ्च बलानि 2. चत्वारो ब्रह्मविहाराः 3. सप्त बोध्यङ्गानि, चत्वारि वैशारद्यानि ।	1	10	20
आधारग्रन्थौ - 1. अर्थविनिश्चयसूत्रम्, 2. धर्मसंग्रहः (नागार्जुनविरचितः)				

17. जैनदर्शनम्- जैनधर्मः ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	1. जैनधर्मदर्शनसंस्कृतिमुलकप्रमुखत्वानि 2. जैनधर्मप्रवर्तकाः चतुर्विंशतिः तीर्थकराः 3. प्रथमतीर्थकरवृषभनाथस्य अन्तिमतीर्थकरमहावीरस्य च परिचयः	1	10	35
	1.इन्द्रभूमिगौतमभद्रबाहुधरसेन-पुष्पदन्त-भूतबलि-गुणधर-कुन्दकुन्द-उमास्वामि-समन्तभद्र-सिद्धसेनदेव-नन्दि-पात्रकेशरी अकलंक-विद्यानन्दि-माणिक्यनन्दि-अनन्तवीर्य-वीरसेन-जिनसेन-प्रभाचन्द्र-वादिराज-निर्युक्तिकार-भद्रबाहु-मल्लवादि-जिनभद्रगणि-हरिभद्र-अभयदेव-हेमचन्द्र-यशोविजया इति प्रमुखजैनाचार्याणां परिचयः।	2	20	35
आधारग्रन्थः 1. जैनधर्मः (पं. कैलाशचन्द्रशास्त्री रचित)				

18- मीमांसा (मीमांसान्यायप्रकाशः)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	आरम्भतः प्रतिपदाधिकरणं यावत्।	1.5	15	35
	भावाधिकरणतः विश्वजिदधिकरणं यावत्।	1.5	15	35
पाठ्यग्रन्थः - 1. मीमांसान्यायप्रकाशः (आपदेवविरचितः)				

19- शाङ्करवेदान्तः – विवेकचूणामणिः, . लघुवासुदेवमननम्, . पञ्चदशी ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
	1. मोक्षस्य परमपुरुषार्थत्वम् 2. अनुबन्धचतुष्टयम् 3. साधनचतुष्टयम् 4. माया/अविद्या 5.सत्तात्रैविध्यम् 6. अवस्थात्रयम् 7.शरीरत्रयम् 8. ब्रह्म 9.ईश्वरः।	1.5	15	35
	1. जीवः 2. अन्तःकरणस्वरूपविचारः 3. ब्रह्मजगत्कारणम् 4. एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानम् 5. अध्यारोपावादप्रक्रिया 6.सूक्ष्मप्रपञ्चसृष्टिः 7. ब्रह्मात्मैक्यज्ञानम् 8. 9.श्रवणमनननिदिध्यासनविचारः।	1.5	15	35
आधारग्रन्थाः - 1. विवेकचूणामणिः (श्रीशङ्कराचार्यविरचितः) 1 तः 32 श्लोकाः। 2. लघुवासुदेवमननम् (श्रीवासुदेवयतीश्वरविरचितम्)। 3. पञ्चदशी (श्रीविद्यारण्यमुनिप्रणीता)।				

20- रामानुजवेदान्तः – श्रीभाष्यम् ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	श्रीभाष्यम् (प्रथमाध्यायः)	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. श्रीभाष्यम् ।				

21- माध्ववेदान्तः – मध्वमुखालङ्कारः ।

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	मध्वमुखालङ्कारे - आरम्भतः जिज्ञासान्यायवर्णनं यावत् ।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. मध्वमुखालङ्कारः (श्रीवनमालिप्रणीतः) ।				

22- वल्लभवेदान्तः - ईश-केनोपनिषदौ

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	ईश-केनोपनिषदौ	3	30	70
पाठ्यग्रन्थौ - 1. ईश-केनोपनिषदौ				

23- शैवागमः - शैवपरिभाषा

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	शैवपरिभाषायाम् - आरम्भतः द्वितीयपरिच्छेदं यावत् ।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. शैवपरिभाषा ।				

24- सर्वदर्शनम् (तर्कभाषा)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	आदितः उपमाननिरूपणं यावत्।	2	20	40
	शब्दनिरूपणम् अर्थापत्तिनिरूपणम्।	1	10	30
पाठ्यग्रन्थः - 1. तर्कभाषा (केशवमिश्रप्रणीता)				

25- सांख्ययोगौ (सांख्यकारिका गौडपादभाष्यसहिता)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	1. सांख्यसिद्धान्तपरिचयः (त्रिविधदुःखं, सांख्यतत्त्वानां विभागः, विवेकज्ञानम्, प्रकृतिकरणवादः, प्रमाणप्रयोजनम्, त्रिविधप्रमाणं च)	1.5	15	35
	1. सत्कार्यवादः, 2. अष्टधा अनुपलब्धिः, 3. व्यक्ताव्यक्तयोः साधर्म्यं वैधर्म्यम्,	1.5	15	35
पाठ्यग्रन्थः - 1. गौडपादभाष्यसहिता सांख्यकारिका (ईश्वरकृष्णविरचिता)				

26- पौरोहित्यकर्मकाण्डम् (रुद्राष्टाध्यायी)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MIC-1	भाष्यसहितायाः शुक्लयजुर्वेदीयरुद्राष्टाध्याय्याः प्रथमोऽध्यायः द्वितीयोऽध्यायश्च।	3	30	70
पाठ्यग्रन्थः - 1. श्रीमहीधरभाष्ययुता शुक्लयजुर्वेदमाध्यन्दिनसंहिता रुद्राष्टाध्यायी।				

प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

तृतीयं पत्रम् - Multidisciplinary Course -1 (MDC-1) बहुविषयकपाठ्यक्रमः(आधुनिकविषयः)

पत्रम्	पाठ्यक्रम नाम/पाठ्यक्रम-प्रकारः	L-T-P व्याख्यानम्- अनुशिक्षणम् - प्रायोगिकम्	क्रेडिट्स 3	पूर्णाङ्काः 100
तृतीयं पत्रम्	Multidisciplinary Course -1 (MDC-1) बहु-विषयक-पाठ्यक्रमः (आधुनिकविषयः)	व्याख्यानम्(4)- अनुशिक्षणम्(1)- प्रायोगिकम्(0)	3*10 = 30 घण्टाः	70 (External Exam) 30 (Internal Exam)

अधोलिखित विषयेषु किमप्येकं (MDC-1) आधुनिकविषयं चेतुं शक्नुवन्ति।

1.हिन्दी-साहित्यम्	2.भोजपुरी-साहित्यम्	3.मैथिली-साहित्यम्	4.अंग्रेजी-साहित्यम्	5. अर्थ-शास्त्रम्	6. राजनीति-शास्त्रम्	7. समाज-शास्त्रम्	8. इतिहासः
9.भूगोलः	10. आधुनिक-गणितम्	11.आधुनिक-दर्शनम्	12.संगणक-विज्ञानम्	13. मनोविज्ञानम्			

1-हिन्दी-साहित्यम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	(हिंदी साहित्य का इतिहास, (एक परिचय संवत् 1050 से 1850 तक) 1.आदिकाल एक परिचय 2-.रासो काव्य 3.अपभ्रंश तथा अन्य कवि एवं काव्य 4.भक्ति काल की पृष्ठभूमि 5.निर्गुण भक्ति- ज्ञानाश्रयी एवं प्रेमाश्रयी शाखा 6. सगुण भक्ति- राम एवं कृष्णभक्ति शाखा 7.रीतिकाल- परिचय 8. रीतिकाल के प्रमुख कवि ।	1.5	15	35
	(आधुनिक काल- हिंदी गद्य एवं काव्य का विकास(1850से1950)) 1.हिंदी गद्य एक परिचय 2.नाटक 3.निबंध 4.आलोचना 5.उपन्यास एवं कहानी 6.हिंदी काव्य-एक परिचय 7.भारतेंदु हरिश्चंद्र 8.अयोध्या सिंह उपाध्याय हरिऔध 9.पं. महावीर प्रसाद द्विवेदी 10.मैथिलीशरण गुप्त 11.पं. राम नरेश त्रिपाठी ।	1.5	15	35

आधारग्रन्थाः

1. हिंदी साहित्य का इतिहास- (आचार्य रामचंद्र शुक्ल)
2. हिन्दी साहित्य का इतिहास- (डॉ. नागेन्द्र)
3. हिन्दी साहित्य का संक्षिप्त इतिहास- (विश्वनाथ त्रिपाठी)

2- भोजपुरी-साहित्यम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	निम्नलिखित कवि लोगन के कविता- 1. धरतीदास 2.केसरी 3.प्रभात	1.5	15	40
	हीरा मोती	1.5	15	30
आधारग्रन्थाः - 1.बिहार विश्वविद्यालय भोजपुरी पद्य संग्रह। 2.हीरा मोती- बिहार विश्वविद्यालय भोजपुरी परिषद् से प्रकाशित।				

3- मैथिली- साहित्यम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	पाठ्यांश- 1.वाक् संयम 2. राष्ट्रभाषा ओ भाषा	1	10	30
	पाठ्यांश- 1.सलिला देवी सरस्वती 2.जीवन 3. युगपुरुष गान्धी	2	20	40
आधारग्रन्थाः:- 1. सूर्यमुखी (आरसी प्रसाद सिंह लिखित) 2.धरती माता (डॉ. रामदेव झा) 3. गद्यश्री (डॉ. शैलेन्द्रमोहनझा सम्पादित)				

4- अंग्रेजी-साहित्यम् (The New golden Treasury, The silver Box & English grammar)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	1. Book for Poetry: "The New golden Treasury" The following poems are prescribed: 1. All the world's a stage (W. Shakespeare) 2. Death be not proud (John Donne) 3. Virtue (George Herbert) 4. To a Skylark (P. B. Shelly) 5. Home-thought from Abroad (Robert Browning)	1	15	30
	Prescribed book for Drama (The silver Box) Act -1 st & 2 nd With notes by John Hampden.	1	15	25

	1. Comprehension of Unseen Prose Passage. 2. Idioms & phrases and preposition. (English grammar)	1	15	15
पाठ्यग्रन्थाः:- 1 The New golden Treasury (Edited by - R.C. Prasad & M. Q. Towhead.) 2. The silver Box (John Galsworthy) with notes by John Hampden (Allied Publishers Pvt. Ltd.) 3. "English grammar (Nes field) Revised by Aggrawala F. T. Wood.				

5- अर्थशास्त्रम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	सूक्ष्म या व्यष्टि – अर्थशास्त्र 1. अर्थशास्त्र की परिभाषा - शास्त्रीय - नव शास्त्रीय एवं रॉबिन्स की परिभाषा -अर्थशास्त्र की प्रकृति । 2. उपयोगिता - क्रमागत उपयोगिता - हास-नियम, सम-सीमान्त उपयोगिता नियम, उपभोक्ता की बचत।	1.5	15	35
	सूक्ष्म या व्यष्टि – अर्थशास्त्र 3. माँग - माँग का नियम- माँग की लोच का अर्थ एवं प्रकार। 4. उत्पादन - परिभाषा - उत्पादन के साधन- उत्पादन के नियम- उत्पादन -फलन की परिभाषा।	1.5	15	35
आधारग्रन्थाः - 1, अर्थशास्त्र के सिद्धान्त – के. पी. एम.; सुन्दरम् एवं एम. सी. वैश्य (रतन प्रकाशन मन्दिर, प्रधान कार्यालय - होस्पिटल रोड आगरा) 2. अर्थशास्त्र के सिद्धान्त – के. पी. जैन (साहित्य भवन-आगरा) 3. अर्थशास्त्र के सिद्धान्त – एल. एम. राय (ज्ञानदा प्रकाशन, पटना) 4. अर्थशास्त्र के सिद्धान्त (देवेन्द्र प्रसाद सिंह) 5. अर्थशास्त्र के सिद्धान्त (डॉ. सुमन) 6. सांपुल्स ऑफ इकोनोमिक्स – एम. एल. सेठ (माइक्रो एण्ड मैक्रो)				

6- राजनीति-शास्त्रम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	राजनीतिशास्त्र के सिद्धान्त 1. राजनीतिशास्त्र की प्रकृति, परिभाषा एवं क्षेत्र । 2. राज्य: परिभाषा, आवश्यक तत्व, प्रकृति एवं उत्पत्ति। 3. संप्रभुता: परिभाषा एवं अर्थ, विभिन्नरूप, विशेषतायें, ऑस्टिन का सिद्धान्त, बहुलवाद। 4. स्वतन्त्रता: अर्थ, परिभाषा, प्रकार, स्वतन्त्रता एवं कानून।	1.5	15	40
	5. समानता: अर्थ, परिभाषा, प्रकार, समानता एवं स्वतंत्रता। 6. प्रजातन्त्र: अर्थ परिभाषा, भेद, सफलता के तत्त्व, गुण-दोष । 7. कानून: परिभाषा, आवश्यक तत्व, उद्देश्य, वर्गीकरण, स्रोत।	1.5	15	30
आधारग्रन्थाः - 1. राजनीतिशास्त्र के मूल सिद्धान्त (डॉ. गाँधीजी राय) 2. राजनीति शास्त्र के सिद्धान्त (डॉ० वीरकेश्वर प्रसाद सिंह) 3. राजनीतिक सिद्धान्त (डॉ आशीर्वादम्) 4. Political Science and Government (G.W. Garner) 5. हिन्दू राजशास्त्र (अम्बिका प्रसाद वाजपेयी) 6. हिन्दू राजतंत्र (के. पी. जायसवाल) 7. राजनीतिक चिंतक (त्यागी तथा रस्तोगी) 8. राजनीतिक चिंतक (डॉ० ब्रजकिशोर झा) 9. राजनीतिक चिंतक (डॉ० इकबाल नारायण)				

7- समाज- शास्त्रम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	समाज शास्त्र के सिद्धान्त 1. विज्ञान के रूप में समाज शास्त्र की प्रकृति एवं क्षेत्र। 2. सामाजिक समूह: अवधारणा, विश्लेषण एवं अर्थ। 3. सन्दर्भ समूह: अवधारणा, निर्धारकों एवं मानव व्यवहारों पर प्रभाव।	2	20	40
	4. सामाजिक स्वरूप: अवधारणा एवं तत्त्व। 5. व्यक्ति और समाज: अवधारणा एवं अन्तर-सम्बन्ध।	1	10	30
आधारग्रन्थाः - 1 रामपाल सिंह- समाज शास्त्र परिचय 2. सक्सेना एवं मुखर्जी - समाज शास्त्र के सिद्धान्त 3. A.W. Green Sociology 4. डॉ. उग्रनाथ झा - समाजशास्त्र ।				

8- भारतीयेतिहासः

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	भारतीय इतिहास (प्रारम्भ से 1219 ई0 तक) 1. भारतीय इतिहास के स्रोत। 2. सिन्धुघाटी सभ्यता 3. वैदिक सभ्यता- प्राग्वैदिक और उत्तरवैदिक। 4. मगध साम्राज्य 5. धार्मिक सुधार आन्दोलन 6. मौर्यकाल- (क) चन्द्रगुप्त (ख) अशोक (ग) मौर्य साम्राज्य का पतन।	2	20	40
	1. गुप्तकाल - (क) चन्द्रगुप्त प्रथम (ख) समुद्रगुप्त (ग) चन्द्रगुप्त द्वितीय (घ) गुप्त साम्राज्य का पतन 2. हर्षवर्धन 3. दक्षिण भारत (क) सातवाहन (ख) पल्लव (ग) चोल (घ) चालुक्य।	1	10	30
<p>आधारग्रन्थाः -</p> <p>1. भारत का राजनीतिक एवं सांस्कृतिक इतिहास- राधाकृष्ण चौधरी 2. प्राचीन भारत- आर. एस. त्रिपाठी 3. प्राचीन भारत का इतिहास - डी. एन. झा और के. एम. श्रीमाली 4. History of India -Ramila Thapar. 5. History of Medieval India -Ishwari Prasad. 6. Early Medieval India -A.B. Panday 7. History of Culture of Indian People - R.C. Majumdar</p>				

9- भूगोलः

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	भौतिक एवं आर्थिक भूगोल 1. भू-संतुलन, पृथ्वी की आन्तरिक संरचना, कोकर और होम्स के पर्वत निर्माण सिद्धान्त। 2. वायु निर्मित स्थलाकृति, हिमनद निर्मित स्थलाकृति, तटीय स्थलाकृति, भूमिगत जल-निर्मित स्थलाकृति।	1.5	15	50
	3. महासागरीय जल की लवणता, महासागरीय निक्षेप, प्रवालभित्तियाँ एवं वलयकार प्रवाल भित्तियाँ, जलवायु के वर्गीकरण, जलवायु परिवर्तन के साक्ष्य, वायु राशियों का वर्गीकरण।	1.5	15	20
<p>आधारग्रन्थाः -</p> <p>1. भौतिक भूगोल (सी. बी. मेमोरियाँ) 2. भौतिक भूगोल (साबिन्द्र सिंह) 3. जलवायु विज्ञान (लाल) 4. भौतिक भूगोल (पी. दयालॉ) 5. भौतिक भूगोल (जी. वी. यादव) 6. जलवायु विज्ञान एवं समुद्र विज्ञान (बलबीर सिंह) 7. जलवायु विज्ञान के मौगोलिक तत्त्व (अनिल कुमार तिवारी)</p>				

10- आधुनिक-गणितम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	1. ALGEBRA - Progression (A. P. G. P. H. P.) (i) Differential Calculus (ii) Integral Calculus. 1. Definition of a sequence & a series, simple application of A. P. G. P. & H. P. 2. Quadratic equations, Discriminate & nature of roots, Quadratic equation with given roots, Symmetric function of roots. 3. Complex numbers, Representation of complex numbers as points, on A grand Plane Algebra of complex numbers, Real & Image Parts.	2	20	40
	(B) TRIGONOMETRY - (1)Trigonometrically functions of compound angles. (2) Properties of triangles. (3) Problems on heights & distances.	1	10	30
<p>आधारग्रन्थाः -</p> <p>Algebra - 1.दास गुप्ता एवं प्रसाद, 2. Laljee Prasad 3. Dr. M. N. Jha Trigonometry - 1. मजमूदार, दास एवं गुप्ता, 2. Das & Mukharjee 3. Loney unlinnte . Co-ordinate Geometry - 1. दास गुप्ता, प्रसाद एवं अखैरी 2. Loney. Calculus -1. दास गुप्ता, प्रसाद एवं सिन्हा 2. Ramodar Choudhary.</p>				

11. आधुनिक- दर्शनम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	1. प्रतीकात्मक तर्कशास्त्र का स्वरूप एवं उपयोगिता। 2. सरल एवं यौगिक प्रकथन का स्वरूप, निर्णय, सत्यता मूल्य निर्धारण करने की विधिः।	3	30	70
<p>आधारग्रन्थाः -</p> <p>1. प्रतीकात्मक तर्कशास्त्र प्रवेशिका - डॉ. अशोक कुमार वर्मा। 2. इन्ट्रोडक्शन टू सिम्बोलिक लॉजिक - आई. एम. कॉपी।</p>				

12- संगणक -विज्ञानम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	1. Introduction to Computer Fundamentals and Software Applications - 2. Foundation Course in Mathematics for Computation	1.5	15	35
	3. Foundation Course in Science and Technology and application of Computers in Solving problems - 4. Introduction to System Software -	1.5	15	35
आधारग्रन्थाः - 1. Computer Fundamental by P.K. Singh. 2. Foundation Course in Mathematics - P.K. Sin 3. Windows and Application - R.K. Taxali 4. "C" Programming by E.B. Guruswami.				

13. मनोविज्ञानम्

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
MDC-1	1. विषय प्रवेश, मनोविज्ञान की विधियाँ, शाखाएँ एवं उपयोगिता। 2. स्नायु मंडल (Nervous System), केन्द्रीय स्नायु, बनावट एवं कार्य। 3. प्रत्यक्षीकरण (Perception)।	1.5	15	40
	4. सीखना (Learning) स्वरूप एवं सिद्धांत। 5. स्मरण एवं विस्मरण (Remembering and forgetting)।	1.5	15	30
आधारग्रन्थाः - 1. प्रारम्भिक मनोविज्ञान - इन्द्रभूषण 2. सामान्य मनोविज्ञान: विषय और व्याख्या - अजिमुर् रहमान 3. सामान्य मनोविज्ञान - जे0 डी0 शर्मा।				

शास्त्रिप्रथमवर्षीयः प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

चतुर्थ पत्रम्- Ability Enhancement Course -1 (AEC-1) योग्यता-संवर्धन-पाठ्यक्रमः

पत्रम्	पाठ्यक्रम-नाम/पाठ्यक्रम-प्रकारः	L-T-P व्याख्यानम्- अनुशिक्षणम् - प्रायोगिकम्	क्रेडिट्स 2	पूर्णाङ्कः 100
चतुर्थ पत्रम्	Ability Enhancement Course -1 (AEC-1) योग्यता-संवर्धन- पाठ्यक्रमः	व्याख्यानम्(2)- अनुशिक्षणम्(1)- प्रायोगिकम्(0)	2*10 = 20 घण्टाः	70 (External Exam) 30 (Internal Exam)

4- संस्कृतभाषादक्षता (सर्वेषां कृते अनिवार्यम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (2)	घण्टाः (20)	अङ्काः (70)
AEC-1	(क) अभ्यासः 1 तः 30 यावत्	1	10	35
	(ख) अभ्यासः 31 तः 60 यावत्	1	10	35
पाठ्यग्रन्थः - 1-रचनानुवादकौमुदी – डॉ. कपिलदेवद्विवेदिविरचिता, विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी।				

शास्त्रिप्रथमवर्षीयः प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

पञ्चमं पत्रम्- Skill Enhancement Course -1 (SEC-1) कौशल-विकास-पाठ्यक्रमः

पत्रम्	पाठ्यक्रम-नाम/पाठ्यक्रम-प्रकारः	L-T-P व्याख्यानम्- अनुशिक्षणम् – प्रायोगिकम्	क्रेडिट्स 3	पूर्णाङ्कः 100
पञ्चमं पत्रम्	Skill Enhancement Course -1 (SEC-1) कौशल-विकास- पाठ्यक्रमः	व्याख्यानम्(1)- अनुशिक्षणम्(0)- प्रायोगिकम्(3)	3*10 = 30 घण्टाः	70 (External Exam) 30 (Internal Exam)

5- संगणकदक्षता (सर्वेषां कृते अनिवार्यम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
SEC-1	1. Windows operating systems	1	10	25
	2. MS Word with Unicode	1	10	20
	3. Practical	1	10	25
आधारग्रन्थः - 1- Windows and application – by R.K Taxali				

शास्त्रिप्रथमवर्षीयः प्रथमसत्रार्धपाठ्यक्रमः

षष्ठं पत्रम्-Value Added Course -1 (VAC-1) नैतिकमूल्यपरक-पाठ्यक्रमः।

पत्रम्	पाठ्यक्रमनाम/पाठ्यक्रम- प्रकारः	L-T-P व्याख्यानम्- अनुशिक्षणम् - प्रायोगिकम्	क्रेडिट्स 3	पूर्णाङ्कः 100
षष्ठं पत्रम्	Value Added Course -1 (VAC-1) नैतिकमूल्यपरक- पाठ्यक्रमः	व्याख्यानम्(1)- अनुशिक्षणम्(0)- प्रायोगिकम्(3)	3*10 = 30 घण्टाः	70 (External Exam) 30 (Internal Exam)

1- नैतिकदक्षता (सर्वेषां कृते अनिवार्यम्)

पत्रसंकेतः	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट (3)	घण्टाः (30)	अङ्काः (70)
VAC-1	श्रीमद्भगवद्गीतायाः द्वितीयोऽध्याये -1 – 12 श्लोकाः।	1	10	25
	श्रीमद्भगवद्गीतायाः द्वितीयोऽध्याये -13– 24 श्लोकाः।	1	10	25
	श्रीमद्भगवद्गीतायाः द्वितीयोऽध्याये - 25 – 35 श्लोकाः।	1	10	20
पाठ्यग्रन्थः - 1- श्रीमद्भगवद्गीता।				